صبغت الله مهيسر
ريسرچ اسڪالر
وفاقي اردو يونيورسٽي، ڪراچي

سنڌي شاعريءَ جي صنف مولود جو جائزو

An analysis of Sindhi religious poetry Molood

Abstract:

The word or term "Molood" used instead of "Naat" in Sindhi religious poetry, "Molood" term used for the birth of our Holy Prophet Muhammad (Salallah o alaih e wa salam). In Sindhi poetry this term was introduce and use for first time by Makhdoom Abdul Rauf Bhatti. More over the poets used Molood for Hamd, Naat, Madah, Manqabat, Manajaat and other related term used to express in poetry for Molood Sharif.

The Prayer, Fasting, Hajj, Heaven (Manazir e Jannat), Azwaj e Muttaharat, Mairaj and other religious topics revealed in Sindhi poetry all over Sindh to express love, respect, honor, bravery and devotion commonly all over Sindh, in Mosques earlier to Juma Prayer, youngers and adults used to sing molood in rhythm.

Some of the famous poets of Sindh in present era are Abdullah Abd Chandio, Syed Rafiq Ahmed Shah Amroti, Syed Gul Muhammad Shah Gul Bukhari, Ghulam Nabi Mahesar (Late), Ghulam Qadir Ulro, Abdul Hafeez Ulro, Shahzado Mirani, Mujahid Mahar, Muhammad Yaseen Kumbhar, Hakim Ali Bhurt and those who sing the Molood in the religious mahafils and also records their poetry moloods in cassettes, CDs, Radio and Television, some of the famous names are Ghulam Nabi Mahesar, Imdadullah Phulpoto, Naimatullah Solangi, Miskin Aiwaz, Haji Makhno Faqir Mahar, Muhammd Yahya Phulpoto and others. Religious poet Late Haji Ghulam Nabi Mahesar's poetry, Molood Sharif is published in the series of many books and many more poets have published their poetry.

نعتيہ شاعري اها شاعري آهي جنهن ۾ حضور اڪرمﷺ جن جي تعريف ۽ توصيف بيان ڪئي وڃي. سنڌي ٻوليءَ ۾ نعتيہ شاعري بہ ايتري قديم آهي، جيتري سنڌ ڌرتيءَ تي اسلام پکيڙجڻ جي تاريخ قديم آهي، اسلام جي تاريخ نبي سڳوريﷺ جن جي نبوي تعليمات جي آغاز سان آهي، جنهن کي ڏيڍ هزار سال ٿي چڪا آهن. هن خطي ۾ اسلام سڀ کان پهريان سنڌ ۾ ئي آيو، انهيءَ حوالي سان سنڌ کي باب الاِسلام سڏجي ٿو. سنڌ ۾

نعتيہ شاعريءَ کي اهو امتياز ۽ انفراديت حاصل آهي تہ ان لاءِ مخصوص لفظ يا اصطلاح "مولود" يا "مولود شريف" رائج آهن.

مولود لفظ جي نسبت ولادت يا ٻار جي ڄمڻ سان آهي، پر خاص طور تي ان لفظ جي نسبت پيغمبر حضرت محمدﷺ جن جي ڄمڻ سان آهي، سندن ڄمڻ سان هن ڪائنات ۾ جيڪا روشنيءَ جي لاٽ اڀري ۽ ان سان پورو جهان جرڪي پيو، پياريﷺ جي ذات بابرڪت جي شان ۽ اوصافن کي شاعرن پنهنجي پنهنجي انداز ۾ پروئي اهڙي طرح وکيريو آهي، جهڙيءَ طرح گلاب جي سرهاڻ مهڪندي آهي. رب پاڪ جل شانہ بہ پنهنجي ڪلام قرآن پاڪ ۾ پياري پيغمبر منڙي محبوب حضرت محمدﷺ جي اوصافن کي ورجايو آهي. سنڌ ڌرتي اها عظيم ڌرتي آهي جتي قرآن پاڪ جو سڀ کان اول نثري ترجمو ٿيو، سنڌ اها ڌرتي آهي جتي قرآن پاڪ جو سڀ کان اول منظوم ترجمو ٿيو.

لفظمولود: صفت (ع ولد) نئون پيدا ٿيل ٻار، پيدا ٿيو، پيدا ٿيل، ڄائو، ڄميو، پيدا ٿيڻ جو ڏينهن، جنم ڏينهن، پيدائش، پيدائش جو زمانو (حضرت محمدﷺ جن جي پيدائش جو زمانو، سندن وصف ۾ بيان ڪيل شعر، سندن اوصاف وارا شعر).(1)

"مولود" اها شاعري جنهن ۾ حضرت محمدﷺ جن جي پيدا ٿيڻ ۽ سندن اوصاف جو بيان ٿيل هجي.

مولودي: صفت، مولود پڙهڻ وارو، مولودائي، سُر ۾ مولود چوڻ وارو، سُريلي آواز ۽ انداز ۾ حضرت محمدﷺ جي شان ۾ شعر پڙهڻ وارو. سنڌي ٻوليءَ ۾ سريلي آواز ۾ مولود پڙهندڙ کي مولودي يا مولودائي چوندا آهن.

سنڌ جي اڪثر ڳوٺن ۾ اڳاٽي زماني کان جمعي جي نماز کان اڳ ۽ 12 ربيع الاول جي ڏهاڙي تي مولوديِ، مولود پڙهندا رهيا آهن. اها روايت اڄ تائين جاري آهي. اڪثر ڪري مولود سان گڏ مدح سرائي، مدحت يا مناجات جا لفظ بہ استعمال ٿيل آهن.(2)

"مولود" لفظ جي معنيٰ ئي آهي "انسان ڄائو" يا "ڄاول ٻار"، اهڙي معني خيز لفظ کي جڻ اڳاٽن سنڌي عقيدتمندن چونديو ۽ رائج ڪيو، تن جي دانائي ۽ روشن ضميريءَ جي جيتري واکاڻ ڪجي اوتري جڳائي.(3)

اردو ڊڪشنريءَ ۾ مولود جي معنيٰ هن ريت آهي.

مولود: (مو-لود)(ع-صف)(1)جنا ہوا(2)(ع-ا-مذ)پیدائش کا دن(3)بیٹا—لڑکا—پسر(4)وہ مجلس جس میں حضور پیغمبر اسلام حضرت محمد ﷺ کی پیدائش کا بیان کیا جائے۔

مولود شریف: (ع-ا-مذ)(1)میلاد شریف۔پیغمبر اسلام حضرت محمد ﷺ کی پیدائش کا بیان(2)وہ مجلس جس میں رسول خدا حضرت محمد ﷺ کی پیدائش کا ذکر کیا جائے۔

مولود مسعود: (ع-صف)خوش نصیب بچہ۔

مولود خوان: (ع-ف-صف-وا-مذ)جو مولود شریف پڑھے۔وہ شخص جو پیغمبر اسلام حضرت محمد ﷺ کے حالات سنائے۔

مولودی: (مو-لو-دی)(ع-ف-ا-مذ)مولود خواں۔(ص1382)

"مولود" لفظ سنڌي (ديوناگري) کان انگريزي ڊڪشنريءَ مان:

مولود: Meaning

Poetry chanted before the bier of a deceased person.

ادبي اصطلاحن جي تشريحي لغت مان:

مولود: "مولود" عربيءَ جو لفظ اهي جنهن جي معني آهي "نئون ڄاول ٻار"، پر سنڌي شاعريءَ ۾ نبي اڪرم ﷺ جي ولادت کي بنياد بڻائي سندس صفت ۽ شان جي بيان کي مولود چوندا آهن. مولود ۾ نبي سائينﷺ جي ساراهه سان گڏ سندن روضي جي زيارت، معراج واري واقعي کي بہ موضوع بڻايو ويندو آهي. سٽاءَ جي حساب سان مولود وائي يا ڪافيءَ جهڙو هوندو آهي. صرف ان ۾ ميوزڪ نہ ٿيندي آهي. قديم دؤر ۾ شاهه عنايت رضويءَ (1644-1713ع) جي واين ۾ مولود جي صنف موجود آهي. مولود جو ابتدائي وڏو شاعر مخدوم عبدالرؤف ڀٽي (1682-1752ع) ڪلهوڙن جي دور ۾ ٿي گذريو آهي.(5)

مولود جي تاريخي حيثيت: ڊاڪٽر نبي بخش بلوچ مولود جي تاريخي روايت جي باري ۾ لکي ٿو: "نبي سڳوري حضرت محمدﷺ جي صفت ۽ ساراهه لاءِ سنڌ کان ٻاهر "ثنا، نعت" جا الفاظ استعمال ٿيندڙ آهن، مگر اهڙي ساراهه وارن نظمن جي ڪا خاص هيئت ۽ نڪي ڪو مخصوص نالو ڏنل آهي. سنڌ ۾ ڪافي آڳاٽي وقت کان وٺي نبي سڳوري حضرت محمدﷺ جن جي ساراهه

۽ سندن اوصاف بيان ڪرڻ لاءِ ”مولود“ مروج آهن، جيڪي معني ۽ مقصد توڙي نظم جي نوعيت جي لحاظ سان هڪ اهم، منفرد ۽ اصولي درجو رکن ٿا.“(6)

عربيءَ ۾ مولود (جمع مواليد) معني نئون ڄاول ٻار يا طفل. مولود جي اها معني قرآن شريف ۾ سورت البقره جي هن آيت مان پوريءَ طرح واضح ٿئي ٿي: ”وَعَلَى المَولُودِ لَهُ رِزقُهُنَّ وَكِسوَتُهُنَّ بِالمَعرُوفِ“ (والد کي نون ڄاول ٻارن جي مائرن جي کاڌي ۽ اوڇڻ يعني پهرڻ جو انتظام سهڻي طريقي موجب ڪرڻ لازمي آهي).(7)

مولودن جا موضوع: مولودن جو اصل موضوع نبي سڳوري حضرت محمدﷺ جي ذات مبارڪ آهي، مگر هر عقيدتمند شاعر پنهنجي حال ۽ قال، فڪر ۽ فهم، سوچ ۽ لوچ مطابق نبي سڳوريﷺ جي ذات بابرڪات بابت مولود چيا آهن ۽ انهيءَ ڪري اندروني طور مولودن ۾ جدا جدا مضمون پيدا ٿي پيا آهن. مثلاً، نبي سڳورو حضرت محمدﷺ ڏڻيءَ تعالي طرفان موڪليل پيغمبر، سندن اعليٰ شان ۽ رتبو، سندن سوانح جا جدا جدا پهلو، سندن ساٿين صحابن سڳورن جي ساراهه، سندن عام فيض ۽ ڪرم، سندن شفاعت ۽ آسرو، دعا ۽ مهر جي طلب، محبت ۽ عقيدت جو اظهار، مٿن صلوات ۽ سلام، سندن روضي جي زيارت وغيره مولودن جا خاص مضمون آهن، جن کي سنڌ جي شاعرن پنهنجي زبان حال سان عجب نموني ۾ نڀايو آهي.

مولودن جي تاريخي ارتقاء: اهو چئي سگهجي ٿو ته جڏهن کان سنڌ ۾ وائي ۽ ڪافي جي صنف موجود آهي تڏهن کان مولود جي صنف به وجود ۾ آئي. ڪن آڳاٽن حوالن مان معلوم ٿئي ٿو ته ستين صدي هجريءَ کان وٺي سنڌ ۽ ملتان جي سهروردي بزرگن ۽ سندن عقيدتمندن خليفن ۽ احبابن جي سماع جي محفلن ۽ مجلسن ۾ سنڌي درويش ۽ شاعر سنڌي ڪلام چوندا هئا.

يارهين صديءَ جي آخر کان وٺي سنڌ ۾ علمي درسگاهن پڻ وڏي ترقي ڪئي، ۽ مولود جي مضمون واريون وايون خاص سماع جي محفلن جن جو ارتقاء درويشن جي مجلس، عرسن ۽ عيدن جي موقعي تي، عام و خاص محفلن ۾ مخصوص لئي سان مشهور ٿيڻ لڳيون، انهي انفرادي حيثيت سبب ان صنف جو خاص نالو مولود رائج ٿيڻ لڳو. يارهين صديءَ ۾ مولود

پنهنجي انفرادي نالي ۽ مستقل حيثيت ۾ مخصوص معني ۽ مفهوم سان رائج ٿي چڪو هو. ميون شاهه عنايت رضوي يارهين صديءَ جو شاعر آهي جنهن پنهنجي شاعريءَ ۾ مولود لفظ استعمال ڪيو آهي، پنهنجي چيل هڪ وائيءَ ڪي مولود سڏيو اٿس:

"چئو صلوات صدق سين، ايءُ مولود مدام"(8)

مولود پڙهڻ جو انداز:

اترسنڌ ۾ مولود پڙهڻ جو قديم رواج باقي آهي، جنهن ۾ اڪثر ڪري مولودي اڪيلي سر ٽوڙي گڏجي مولود خواني ڪن ٿا، ان سان گڏ مولود خوانن جون خاص ٽوليون بہ مشهور آهن، جيڪي پنهنجن اڳواڻن جي پويان مولود خواني ڪن ٿيون، جڏهن ٽوليءَ ۾ مولود خواني ڪئي ويندي آهي تہ ساڳيو مولود فقط هڪ ئي ٽولي پڙهندي آهي، مولودن جي محفل گهڻو ڪري قرآن شريف جي قرأت سان شروع ٿئي ۽ ان کان پوءِ مولود، مدح ۽ مناجات پڙهيون وڃن.

لاڙ ۾ ٻارين جي سنگت سان مولود پڙهڻ جو جيڪو طريقو رائج آهي ان جا مکيہ پهلو هي آهن. مولودين جي ٻاريءَ ۾ هڪ اڳواڻ ۽ ٻيا ان جا جهيلي هوندا آهن، گهٽ ۾ گهٽ چار ۽ وڌ ۾ وڌ ڇهہ جهيلي هوندا آهن. بہ ٻاريون ساڳئي وقت ويهي مولود پڙهنديون، هن طرح جو ساڳيو مولود هڪ ٻاري اڳواڻ ٿي، اڳيان پڙهندي، يعني اڳواڻ ٻاريءَ جي پويان ٽلهہ بہ ٽلهہ ۽ مصرع بہ مصرع پڙهندي، اهڙي طرح بہ مولود، جنهن ڪي وارو چئجي ۽ هڪ مداح، هڪ ٻاري اڳواڻ ٿي پڙهندي ۽ بہ مولود ۽ هڪ مداح ٻي ٻاري اڳواڻ ٿي پڙهندي. پڙهڻيءَ جي لحاظ سان مداح ٻن قسمن جي هوندي آهي، هڪ ڊار واري مداح، جا هرهڪ ٻاريءَ مان هڪ ڄڻو پڙهندو، يعني تہ اڳواڻ ٻاريءَ مان هڪ ڄڻو مداح جي منڍ واريون مصراعون يا بند پڙهندو، ان بعد ٻي ٻاريءَ مان هڪ ڄڻو ساڳيءَ مداح جون ڪجهہ مصراعون اڳتي پڙهندو، اهڙي طرح ٻئي ڄڻا واريءَ سان سڄي مدح پڙهي پوري ڪندا.(9)

جيتوڻيڪ سنڌ جي هر پاڳي ۾ ڳوٺن توڙي شهرن ۾ مولودي (مولود پڙهندڙ) وڏن ڏينهن ۽ خاص موقعن تي مولود پڙهن ٿا، اڪثر ڪري جامع مسجدن ۾ جُمعي جي نماز کان اڳ ۽ ڪٿي وري جُمعي نماز کان پوءِ ۽

خاص رمضان جي مهيني ۾ تراويحن کان پوءِ ويندي تهجد ۽ سحريءَ تائين مولود پڙهيا ويندا آهن. ٻين خاص ڏهاڙن تي ٻه اهتمام سان مولود پڙهيا ويندا آهن.

آڳاٽي زماني کان مخدوم عبدالرؤف ڀٽيءَ کان اڄ تائين جي شاعرن جا مولود سنڌ جي مختلف درگاهن تي ٻه اهتمام سان پڙهيا ويندا آهن. ڪُهڙن جي جامع مسجد ۾ هر جمعي تي ۽ عيدن جي موقعي تي ۽ رمضان جي مهيني ۾ مولود پڙهيا وڃن ٿا. درگاهه پير جي ڳوٺ ۾ ستاويهين رجب ۽ عيدن جي موقعي تي اهتمام سان مولود پڙهيا وڃن ٿا. راڻي پور ۽ گمبٽ ۾ ٻه آڳاٽي زماني کان مولودن جون محفلون ٿيديون رهن ٿيون. مخدوم بلاول ضلعي دادو ۾ هر مهيني جي پهرين جمعي تي، درگاهه خيرالدين سکي ۾ هر مهيني جي يارهين تاريخ، درگاهه مخدوم محمد اسماعيل پريالوءِ ۾ خاص طور تي ستاويهين رجب ۽ هر جمعي تي، جامع مسجد روهڙي ۾ هر جمعي تي، اروڙ ۽ درگاهه لونگ فقير مهيسر ۾ پنجويهين ۽ ستاويهين ذوالقعد، جامع مسجد گهوٽڪيءَ ۾ هر جمعي تي، درگاهه پرچوندي ۾ ربيع الاول ۽ عيدن تي، پير غلام دستگير شاهه هالاڻي ۾ هر مهيني جي پهرين سومر تي وڏي اهتمام سان مولود پڙهيا ويندا آهن. ان کان سواءِ خيرپور، پريالوءِ، گهوٽڪي،نوشهروفيروز،ڪنڊيارو، شڪارپور، نئون ديرو، ميهڙ، امروٽ شريف ۽ اتر سنڌ جا اڪثر شهر "مولودن" جا مرڪز رهيا آهن.

لاڙ ۾ ٻه بزرگن جون درگاهون ۽ خانقاهون مولودن جي مجلسن جا مرڪز رهيون آهن. ٺٽي ۾ شاهه ڪمال جي درگاهه، شاهه مسڪين درگاهه ۽ شاهه ابراهيم جي درگاهن تي ساليانا ميلا ٿين، نصرپور ۾ شاهه محمود جي درگاهه، بدين ۾ يارهين ربيع الثاني، درگاهه شيخ پرڪئي تي هر ماهه جي پهرين سومر، ربيع الاول ۽ شعبان المعظم ۾، حيدرآباد ۾ شاهه محمد مڪيءَ تي تاريخ نائين ذوالحج، درگاهه مخدوم نوح هالا تي هر مهيني جي پهرين سومر، ٽنڊي الهيار ۾ ڪاماري شريف ۽ بکيرن ۾ درگاهه قائم الدين تي چوڏهين شعبان، درگاهه شيخ ريحان حيدرآباد تي يارهين ربيع الاول، درگاهه چٽي پير حيدرآباد تي ٻارهين شعبان، درگاهه مڪان شريف ماتلي تي يارهين ربيع الاول، درگاهه ۽ خانقاهه منگواڻوفقير حيدرآباد تي ستاويهين شعبان تي مولودن جون محفلون اهتمام سان ٿينديون رهن ٿيون.(10)(ص 20)

سنڌ جا ڪجھ مولود گو شاعر ۽ انهن جو ڪلام:

ميون شاھ عنايت رضوي: ميين شاھ عنايت رضوي جي والد سيد نصر الدين (1025 کان 1120ھ جي وچ واري عرصي ۾ وڏي ڄمار ۾ وفات ڪئي) پاڻ اصل ۾ بکر جا هئا ۽ اتان لڏي نصرپور ۾ اچي آباد ٿيا. سندس شاعريءَ ۾ تصوف سان گڏ حسن ۽ عشق جو رنگ چڙهيل هو، سندس شاعريءَ ۾ بيتن سان گڏ وايون بہ ملن ٿيون، سندس چيل مولود جي هڪ جهلڪ:

ميان! تون ميٺائيين، ڪئم ڏوھ ڪبير،
الا، هن عاجز جا، سڀئي ڪٽ صغير،
برڪت محمد مير، پار پهتا پهيڙا (11)

شاھ عنايت رضوي تقريباً نوي ورهين جي دراز عمر ۾، غالباً 1125ھ مطابق 1713ع ڌاري رحلت ڪئي آهي. سندس آخري آرام گاھ ٽنڊي الهيار کان پنجن ميلن جي مفاصلي تي، اتر طرف ڳوٺ پورل شاھ لڳ ”موسو آهنداني قبرستان“ ۾ پنهنجي والد سان گڏ آهي.

سنڌي زبان جي هن ڪامل شاعر جي سنڌي ڪلام کي سنڌ جي مورخ ڊاڪٽر نبي بخش خان بلوچ، سنڌي ادبي بورڊ جي سهڪار سان، 1963ع ۾ شايع ڪرايو آهي.

مخدوم عبدالرؤف ڀٽي: سنڌي ادب ۾ مولود جي جنهن شاعر باقاعدي شروعات ڪئي اهو آهي هالا پراڻا سان تعلق رکندڙ مخدوم عبدالرؤف ڀٽي، جنهن جو تخلص هو ”عاصي“، عبد الرؤف بہ ڪتب آندو اٿس. هن جا هن وقت تائين ستر کن مولود لوڪ ادب جي سيريز واري ڪتاب مولود ۾ شايع ٿيل آهن. مخدوم عبد الرؤف ڀٽي پنهنجي مخصوص شعرن ۾ صرف مولودن کي ئي شاعريءَ جو موضوع بڻايو، مخدوم صاحب جا چيل مولود اڪثر هڪ ٽُڪي (يڪي) ڪافيءَ جي صورت ۾ آهن. سندس هينيون مولود گھڻو مشهور ۽ مقبول رهندو اچي:

منارا ميـر مُرسـل جا، ڏسان شل ڏيهہ سڀ ڏوري
هلي هالا، مٿيـان مسـڻ، انـڙپور کـي چڏيـان اوري. (13)

مخدوم عبدالرؤف ڀٽي سنڌ جي عظيم شاعر شاھ عبداللطيف ڀٽائيءَ جو همعصر هو. عبد الرئوف ڀٽي صاحب هالا پراڻا ۾ سن 1682ع ۾

جنم ورتو ۽ سنه 1752ع ۾ حج لاءِ عربستان ويو، جتي حج بعد لاڏاڻو ڪيائين.

سيد گل محمد شاهه بخاري: سنڌي ٻوليءَ ۾ حمديه ديوان جو لکندڙ، گل محمد شاهه "گل" بخاري ولد سيد غلام شاهه پهرين آگسٽ 1960ع تي تعلقي شهدادڪوٽ، ضلعي لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو. شاهه صاحب نامور شاعر آهي. سندس پسنديده موضوع سيرت پاڪ رهيو آهي. وٽس لائبريري پڻ آهي جنهن ۾ ديني ۽ سيرت پاڪ تي ڪتابن جي ڪثرت آهي. شاعريءَ ۾ به حمد ۽ نعت سندس پسنديده صنفون آهن. ڏيڍ ڊزن کان مٿي ڪتاب لکي چڪو آهي. شاعري "گل" جي تخلص سان ڪري ٿو ۽ نظير احمد جروار مرحوم کي استاد تسليم ڪري ٿو. "سبحان جي ساراهه" سنڌي ٻوليءَ ۾ پهريون حمديه ديوان، "ذڪر رسول اللهﷺ" نعتيه شاعري، شاعري جا مجموعا آهن. مٿين مجموعن مان ذڪر رسولﷺ ۽ سبحان جي ساراهه تي ڪيس 1991ع ۾ صدارتي ايوارڊ ملي چڪو آهي. سندس تازو ڪتاب "ثناءِ محمد" ڇپجي چڪو آهي. شهدادڪوٽ سيرت اڪيڊمي ۽ لائبريريءَ جو باني پڻ آهي. ڪراچيءَ مان شايع ٿيندڙ ماهوار رسالي "صراط الهدي" ۾ سندس مولود سان شايع ٿيندا رهندا آهن.(14)

شان تنهنجي جو ڪريان ڪهڙو بيان،
تو گهميو عرش برين ۽ آسمان
مصطفي تنهنجي ڪري سارو جهان،
تون جهان جو باعث ايجاد آن

معجزي تنهنجي سندو هي ٿيو اثر،
شمس ٿيو واپس وري مغرب منجهان
تنهنجي بعثت جي ڪري سرهو ٿيو
هي "گل" و گلزار ۽ سارو جهان.(15)

حاجي غلام نبي مهيسر: حاجي غلام نبي مهيسر هن دور جو تمام مشهور مولودي آهي. سندس مولودن جا ڪتاب شايع به ٿي چڪا آهن. هن جا ڪيترائي شاگرد سڄيءَ سنڌ ۾ مولود ڳائيندا رهن ٿا ۽ انهن تي طبع آزمائي پڻ ڪن ٿا. هتي نموني خاطر سندس هڪ مولود ڏجي ٿو:

خليل ٿيو ڪو ڪليم ٿيو ليڪن حضور ٻڃي حبيب آيو
سڀئي مجئون ٿا مگر اسان جو اول نمبر ۾ نصيب آيو

الله آني ڏنو اسان کي مريض دل جا مبارڪون ٿئي
علاج خاطر اڳي نہ اهڙو خدا جي طرفان طبيب آيو

گلاب جو گل جيئن گلن ۾ هزار پيرا حسين آهي
ائين اسان جو نبي سڀورو عجب نرالو عجيب آيو

ابي امان سر ٻچن کان مون کي مٺو محمد ڪريم آهي
پريت وارن جي ڪاڻ پيارو پري نہ پر ٿي قريب آيو

جڏهن مديني شريف ويندس چميون بہ ڏيندس ائين بہ چوندس
تہ اڄ "مهيسر" تڏي توهان جي غلام اوهان جو غريب آيو.(16)

ٻين شاعرن بہ مولود شريف چيا آهن، جن ۾ حاجي احمد ملاح، مخدوم طالب المولىٰ ، قليچ بيگ مرزا اسد، معمور يوسفاڻي، حافظ محمد احسن چنا، عبدالله عبد چانديو ،عبدالرحيم عزمي، سردار علي شاه، شيخ عبدالرزاق راز، اياز حسين قادري ، خير محمد اوحدي، اظهر گيلاني، سليم ڳاڙهوي، عطا محمد حامي، علي بخش نجار ۽ ٻيا شامل آهن.

مولود گوئي جي تحقيق مان بخوبي اندازو لڳائي سگهجي ٿو تہ مولود سنڌي شاعريءَ جي اها صنف آهي، جيڪا صرف ۽ صرف سنڌ ڌرتيءَ سان جڙيل آهي، ۽ مولود ۾ پياري پاڪ رسول ﷺ جن سان عقيدت ۽ محبت، ۽ سندن شان ۽ عظمت جي ڀرپور انداز ۾ ثناخواني ڪئي وئي آهي.

سنڌي شاعريءَ ۾ "مولود نويسي" شاعريءَ جي اها صنف آهي، جيڪا سنڌ ۾ ايجاد ٿي، جنهن جي شروعات سنڌ ۾ ئي ٿي. مولود لفظ يا اصطلاح شاعريءَ جي ان صنف ۾ پياري پاڪ پيغمبر حضرت محمد مصطفي ﷺ جي ولادت باسعادت جو ذڪر ڪجي ٿو، سندن تعريف ۽ توصيف بيان ڪئي وڃي ٿي. سنڌي زبان کان علاوه ان لاءِ "نعت" جو لفظ استعمال ٿئي ٿو. مولود نويسيءَ جي انفراديت اها بہ آهي تہ ان ۾ نہ صرف پياري پيغمبر ﷺ جي ولادت جو تذڪرو ٿئي ٿو، گڏ و گڏ سندن تعريف ۽ توصيف،

سندن اخلاق ۽ اوصاف، سندن ڪردار ۽ ڪمالات، سندن حسن و جمال، ساڻس نسبت رکندڙ هر شئي کي شاعرن مولود جو موضوع بڻايو آهي ۽ ان تي شاعري ڪئي آهي.

مولود گوئيءَ جو خاص انداز ته ٻارين ۽ ٽولين جي صورت ۾ تاريخي دور کان سنڌ ۾ رائج آهي پر اڄ جي دور ۾ اڪيلي سِر پڙهڻ جو رواج به عام آهي، جنهن ۾ امداد الله ڦلپوٽو، نعمت الله سولنگي، حاجي مکڻو فقير، حاڪم علي پُرٽ ۽ ٻيا ڪيترائي مولودائي سنڌ ۾ مشهور ۽ معروف نالو رکن ٿا. هاڻي سوشل ميڊيا تي به مولود Share ڪياوڃن ٿا. ريڊيو، ٽيليوزن، ڪيسيٽ رڪارڊنگ ۾ به مولود پنهنجي تاريخي حيثيت، مقام ۽ شهرت رکن ٿا. سنڌ جي اڪثر مسجدن ۾ خصوصي طور جمعي جي نماز کان اڳ نوجوان ۽ ٻارڙا مولود پڙهندا آهن، اها روايت اڄ به سنڌ جي ڪافي علائقن ۾ رائج آهي، مذهبي طور تاريخي ڏهاڙن تي جن ۾ 12 ربيع الاول يا عُرس جي موقعي تي مولود پڙهيا وڃن ٿا.

وچين دور جي مولود گو شاعرن ۾حاجي احمد ملاح، سيد اظهر گيلاني، معمور يوسفاڻي، غلام محمد گرامي ۽ ٻيا ڪيترائي شاعر شامل آهن جڏهن ته اڄ جي دور ۾ جيڪي شاعر مولود جي حوالي سان شهرت رکن ٿا انهن ۾ سيد رفيق احمد شاهه امروٽي، سيد گل محمد شاهه گل بخاري، حاجي غلام نبي مهيسر، حاجي مکڻو فقير مهر، عبد الحفيظ الرو، غلام قادر الرو، مجاهد مهر، ياسين ڪنير، عبد اللطيف عباسي، شهزادو ميراڻي، غازي جمالي، حاڪم علي پُرٽ ۽ ٻيا ڪيترائي شاعر جن جا مولود ڪتابي صورت ۾ شايع ٿي چڪا آهن، مولودن جي شهرت ۾ ريڊيو، ٽي وي، ڪيسيٽ، سي ڊيز وغيره به اهم ڪردار ادا ڪيو آهي، مولود خوانن ۾ امداد الله ڦلپوٽو، نعمت الله سولنگي، حاجي مکڻو فقير مهر، حاڪم پُرٽ ۽ ٻيا ڪيترا مولود خوان جن انفرادي طور تي مولود گوئيءَ کي سنڌ ۾ پذيرائي بخشي ۽ ان ئي حوالي سان شهرت حاصل ڪئي.

مولود جي مخصوص صنف جي حوالي سان ڪجھ مشهور ڪتاب جن ۾ عبد الروف پٺيءَ جو ڪتاب ”مولود شريف“، حاجي احمد ملاح جا ڪتاب ”گلزار احمد“ ۽ ”گلشن احمد“، حافظ محمد احسن چنه ”گلدسته احسن“

۽ ”احسن الاشعار“ حاجي غلام نبي مهيسر جا ڪتاب ”سرور ڪائنات“، ”مديني جو منور“، ”نوراني نظارا“، ”عقيدت جا گل“، شهزادي ميراڻيءَ جو ڪتاب ”عشق مصطفي ﷺ“، عبد الغني منصور جو ”منصور جا مولود“، عاجز رحمت الله لاشاري جو ”رحمت جا خزانہ“، سيد رفيق احمد شاهہ امروٽي جا ”رهبر اعظم“، ”اڙين جو آذار“، ”گلشن امروٽيءَ“، رحيم بخش قمر جو ”سڄڻ آيو سهنج ٿيا“، ”مهيسر جي مرڪ“، گل محمد شاهہ گل بخاري جا ڪتاب ”آب ڪوثر“، ”سيد المرسلين“، ”موتي ميڙيا مون“ ۽ ”ديوان گل بخاري“ وغيره ۽ ٻيا ڪيترائي ڪتاب سنڌي شاعريءَ جي صنف مولود نويسيءَ جو شاهڪار آهن.

حوالا:

1. بلوچ، نبي بخش خان، ڊاڪٽر: ”نئين جامع سنڌي لغت“، حصو ٽئو(ڪ-ي)، سنڌي زبان جو بااختيار ادارو، حيدرآباد 1427ھ 2007ع
2. بلوچ، عبدالستار، ”سنڌيڪا لغت“، تقديم ڊاڪٽر غلام علي الانا، سنڌيڪا اڪيڊمي ڪراچي، 2006ع
3. بلوچ، نبي بخش خان، ڊاڪٽر: مولود، سنڌي ادبي بورڊ، ڪراچي حيدرآباد، 1961ع (سنڌي لوڪ ادبي سلسلي جو چوٿون ڪتاب)
4. ”فيروز اللغات“، اردو جامع، مرتب، فيروز سنز ڪراچي 2005ع، جلد اول، ص 1382
5. سنڌي (ديوناگري) ڪان انگريزي ڊڪشنري
6. بلوچ، نبي بخش خان، ڊاڪٽر: مولود، سنڌي ادبي بورڊ، ڪراچي حيدرآباد، 1961ع
7. ”القرآن“، سورت البقره، آيت 233
8. مولود .. ساڳيو ص 3
9. مولود .. ساڳيو ص 20
10. مهراڻ رسالو، سنڌ جا سهروردي بزرگ، مضمون ڊاڪٽر ميمڻ عبد المجيد سنڌي، سنڌي ادبي بورڊ ڄامشورو، 1984ع
11. سنڌي شخصيتون، مضمون ميمڻ عبد الغفور سنڌي، اڪٽوبر 2011ع
12. ”مهراڻ“ (ٽماهي)، جلد4، 2012ع
13. ”لاڙڪاڻي جا لعل“، منظور سولنگي، جون 2012ع
14. ”قلمي نسخو“، ذاتي لائبريري